0009-0001-9166-4405 orcid

XORIJIY TAJRIBA ASOSIDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING UMUMIY TAMOYILLARI

Shoira Nosirova Olimovna
Toshkent Iqtisodiyot Universiteti Samarqand filiali
Ingliz tili
nosirovashoira317@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada dunyo mamlakatlarining kichik biznesni rivojlantirish bo‘yicha ilg‘or tajribalari tahlil qilinadi hamda ularning umumiy tamoyillari aniqlanadi. Xususan, normativ-huquqiy soddalashtirish, moliyaviy va infratuzilmaviy qo‘llab-quvvatlash, innovatsion yondashuvlar, tadbirkorlik ta’limi va raqamli transformatsiya kabi omillar kichik biznesning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishida muhim rol o‘ynashi ta’kidlanadi.

Kalit so’zlar: *ijtimoiy tenglik,* ***Normativ-huquqiy yengillik,*** *o‘rta biznes subyektlari, moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, milliy sharoit.*

KIRISH

Bugungi global iqtisodiyotda kichik biznesni rivojlantirish masalasi ko‘plab mamlakatlar uchun strategik ustuvor yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Kichik tadbirkorlik subyektlari nafaqat yangi ish o‘rinlari yaratadi, balki ichki bozorni barqarorlashtirish, innovatsiyalarni joriy etish va ijtimoiy tenglikni ta’minlashda ham muhim rol o‘ynaydi. Shu bois, rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar o‘z iqtisodiy siyosatida kichik biznesni har tomonlama qo‘llab-quvvatlashga alohida e’tibor qaratmoqda. Xorijiy mamlakatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, kichik biznesning samarali rivojlanishi uchun qulay institutsional muhit, soddalashtirilgan tartibotlar, moliyaviy va infratuzilmaviy qo‘llab-quvvatlash, shuningdek,

innovatsion yondashuvlar zarurdir. Ularning amaliyoti, albatta, milliy sharoitlarni inobatga olgan holda o‘rganilishi va moslashtirilishi mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Kichik biznesni rivojlantirish borasida turli mamlakatlarda olib borilgan siyosat va amaliyotlar bo‘yicha ilmiy adabiyotlar keng ko‘lamli tahlillarni o‘z ichiga oladi. Deyarli barcha ilg‘or iqtisodiyotlarda kichik va o‘rta biznes subyektlari (KOB) milliy iqtisodiyotning tayanch ustunlaridan biri sifatida qaraladi. Xususan, BMTning Savdo va taraqqiyot konferensiyasi (UNCTAD) tomonidan 2021-yilda e’lon qilingan hisobotda aytilishicha, KOBlar butun dunyo bo‘yicha bandlikning 60–70 foizini tashkil etadi va YIMning muhim qismini shakllantiradi[1].

OECD (2022) ma’lumotlariga ko‘ra, kichik biznes subyektlarining barqaror rivojlanishi uchun quyidagi umumiy tamoyillar muhim ahamiyat kasb etadi[2]:

1. **Normativ-huquqiy yengillik** – soddalashtirilgan ro‘yxatga olish, soliq imtiyozlari va regulyator yuklamalarni kamaytirish kichik biznes uchun muhim rag‘batlantiruvchi omillardandir (World Bank, 2020)[3].
2. **Moliyaviy qo‘llab-quvvatlash** – Janubiy Koreya, Germaniya va AQSh tajribasida kichik korxonalar uchun maxsus fondlar, grantlar va imtiyozli kreditlar ajratilishi yuqori samaradorlikni ko‘rsatmoqda (EIB, 2019)[4].
3. **Infratuzilmaviy va axborot texnologiyalari yordami** – Singapur va Finlyandiya kabi davlatlarda kichik biznes uchun raqamli platformalar, elektron savdo tizimlari va innovatsion texnoparklar orqali raqobatbardoshlik kuchaytirilmoqda (WTO, 2021)[5].
4. **Ta’lim va maslahat tizimlari** – Kanada, Avstraliya va Yangi Zelandiya tajribasida tadbirkorlik madaniyatini rivojlantirish uchun o‘quv dasturlari va inkubatsiya markazlari faol ishlamoqda (GEM Report, 2022)[6].
5. **Tarmoq integratsiyasi** – Yevropa Ittifoqi doirasida kichik bizneslarni yirik ishlab chiqaruvchilar va eksportchilarga integratsiyalash orqali ularning global qiymat zanjirlaridagi ulushi oshirilmoqda (EU SME Strategy, 2020)[7].

Ayni vaqtda, ko‘plab ilmiy manbalar kichik biznesni rivojlantirishda **mahalliy xususiyatlarni inobatga olish zarurligi**ni ta’kidlaydi. Har bir mamlakatda tadbirkorlik muhiti, moliyaviy bozorlarning holati, infratuzilma va davlat siyosati o‘ziga xos bo‘lib, chet el tajribasini to‘liq ko‘chirib olish emas, balki uni mahalliy sharoitga moslashtirish muhimdir (Porter, 2008)[8].

Shuningdek, tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, samarali kichik biznes muhitini shakllantirish uchun davlat, xususiy sektor va ta’lim muassasalari o‘rtasidagi **uch tomonlama hamkorlik** hal qiluvchi rol o‘ynaydi (UNIDO, 2021)[9]. Aynan shunday tizimli yondashuv rivojlangan davlatlarda kichik korxonalar samaradorligini oshirishga xizmat qilgan.

Kichik biznesni rivojlantirish davlatlar iqtisodiy siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, bu sohaning samarali faoliyati mamlakatdagi bandlik darajasini oshirish, innovatsion faoliyatni jadallashtirish va hududiy rivojlanishni rag‘batlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, kichik biznes subyektlarini samarali qo‘llab-quvvatlash uchun davlat tomonidan muayyan institutlar, moliyaviy va soliq imtiyozlari, qulay huquqiy-me'yoriy muhit yaratib berilishi zarur.

NATIJA VA MUHOKAMA

Xorijiy mamlakatlar tajribasini o‘rganish shuni ko‘rsatadiki, kichik biznesni muvaffaqiyatli rivojlantirishda yagona yondashuv mavjud emas. Har bir davlat o‘zining iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy xususiyatlariga tayangan holda turli strategiyalarni ishlab chiqmoqda. Biroq, ko‘plab rivojlangan mamlakatlar amaliyotida quyidagi umumiy tamoyillar asosiy muvaffaqiyat omillari sifatida ajralib turadi: normativ yengillik, moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, raqamli infratuzilma, biznesni inkubatsiya qilish va tadbirkorlik ta’limini rivojlantirish. Masalan, Janubiy Koreyada kichik va o‘rta bizneslar (KOBlar) uchun yaratilgan "KOBB fondu" orqali startap loyihalar uchun grant va kreditlar ajratilib, ularning bozorda mustahkam o‘rin egallashiga ko‘mak berilmoqda. Singapurda esa raqamli

texnologiyalar asosida kichik biznes subyektlariga elektron savdo platformalari, soliq tizimlari va maslahat xizmati ko‘rsatish keng yo‘lga qo‘yilgan. Germaniya tajribasida esa sanoat bilan uzviy integratsiya qilinadigan kichik bizneslar uchun texnoparklar va ilmiy-tadqiqot muassasalari bilan hamkorlik rivojlanmoqda.

O‘zbekiston sharoitida bu kabi xorijiy tajribalardan foydalanish imkoniyatlari mavjud. Ayniqsa, iqtisodiy erkin zonalar tashkil etish, soliq va litsenziyalash tizimini soddalashtirish, startaplarni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar xalqaro tajribaning milliy model asosida uyg‘unlashayotganini ko‘rsatadi. Shuningdek, “Yoshlar – kelajagimiz” jamg‘armasi, “Aloqabank” va boshqa moliyaviy institutlar tomonidan kichik biznesni moliyalashtirish borasida boshlang‘ich qadamlar tashlangan. Biroq, halimavjud bo‘lgan ayrim tizimli muammolar – moliyaviy resurslarga kirishdagi murakkablik, hududlararo tengsizlik, raqamli infratuzilmaning cheklanganligi, tadbirkorlik madaniyatining yetarli darajada shakllanmaganligi kichik biznesning jadal rivojlanishiga to‘siq bo‘lib qolmoqda. Shuning uchun xorijiy tajribani faqat ko‘chirish emas, balki uni milliy sharoitga moslashtirib, mahalliy ehtiyojlarga javob beradigan siyosat va dasturlar orqali amalga oshirish muhimdir.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, kichik biznesni rivojlantirishda:

- kompleks va tizimli yondashuv zarur,
- davlat va xususiy sektor hamkorligi muhim,
- raqamli va moliyaviy infratuzilmani mustahkamlash lozim,
- zamonaviy tadbirkorlik ta’limi va ko‘nikmalarini rivojlantirish dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda.

XULOSA

Xorijiy mamlakatlar tajribasining tahlili shuni ko‘rsatadiki, kichik biznesni rivojlantirish har bir davlat iqtisodiyotining strategik yo‘nalishlaridan biridir. Bunda huquqiy, moliyaviy, tashkiliy va axborot-kommunikatsiya infratuzilmasini

rivojlantirish orqali tadbirkorlik uchun qulay muhit yaratish muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Ko‘rib chiqilgan mamlakatlar – Janubiy Koreya, Germaniya, Singapur, Kanada, Finlyandiya tajribasida kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha quyidagi umumiy tamoyillar ajralib turadi:

- soddalashtirilgan ro‘yxatdan o‘tish va soliqqa tortish tizimi;
- imtiyozli moliyalashtirish va startaplarni rag‘batlantirish;
- raqamli va texnologik infratuzilmani takomillashtirish;
- tadbirkorlik ta’limi va inkubatsiya markazlari faoliyati.

O‘zbekiston sharoitida ushbu tamoyillarni bosqichma-bosqich joriy etish orqali kichik biznes subyektlarining faoliyatini rag‘batlantirish, iqtisodiy barqarorlikka erishish, yangi ish o‘rinlari yaratish va hududlar o‘rtasida teng iqtisodiy rivojlanishni ta’minlash mumkin. Shuningdek, xorijiy tajribani to‘g‘ridan-to‘g‘ri ko‘chirish emas, balki milliy sharoit va ehtiyojlarga moslashtirish, hududiy va tarmoq xususiyatlarini inobatga olgan holda mahalliy modelni ishlab chiqish eng maqbul yondashuv hisoblanadi. Shu bilan birga, davlat, xususiy sektor va fuqarolik jamiyati institutlari o‘rtasida o‘zaro hamkorlikni kuchaytirish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish hamda yoshlar va ayollar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash orqali kichik biznesni yanada jadal rivojlantirishga erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. UNCTAD (2021). *Micro, Small and Medium-sized Enterprises (MSMEs) and their role in development.* United Nations Conference on Trade and Development.

2. OECD (2022). *Enhancing the Contributions of SMEs in a Global and Digitalised Economy.* OECD Publishing.

3. World Bank (2020). *Doing Business 2020: Comparing Business Regulation in 190 Economies.* Washington, DC: World Bank Group.

4. EIB (2019). *Access to Finance for SMEs.* European Investment Bank Report.

5. WTO (2021). *E-commerce, Trade and Small Businesses: Policy Recommendations.* Geneva: World Trade Organization.

6. GEM (Global Entrepreneurship Monitor) Report (2022). *Global Entrepreneurship Monitor 2021/2022 Global Report.* Babson College, London Business School.

7. European Commission (2020). *An SME Strategy for a sustainable and digital Europe.* Brussels: European Union.

8. Porter, M. E. (2008). *The Five Competitive Forces That Shape Strategy.* Harvard Business Review, January 2008.

9. UNIDO (2021). *Industrial Development Report: Industrializing in the Digital Age.* Vienna: United Nations Industrial Development Organization.